

YOSHLARNI MILLIY QADRIYATLARGA SODIQLIK RUHIDA TARBIYALASHDA TARIX TA'LIMINING O'RNI

Ohunjonov Boburjon Ilhomjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Farg'ona akademik liseyi tarix fani yetakchi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlarni milliy qadriyatlarga sodiqlik ruhida tarbiyalashda tarix ta'limining o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Milliy qadriyatlar orqali yosh avlodni tarbiyalashning pedagogik imkoniyatlari, tarix fanining ma'naviy va tarbiyaviy salohiyati, shuningdek, o'quv jarayonida interaktiv metodlarni qo'llash zarurligi ko'rsatib o'tilgan. Maqola yoshlarning milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishga qaratilgan tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: yoshlar, milliy qadriyatlar, tarix ta'limi, tarbiya, milliy o'zlik, ma'naviyat, madaniy meros, ta'lim tizimi, qadriyatlar tarbiyasi.

Kirish

Yoshlarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash millatning kelajagini belgilovchi eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Milliy o'zlikni anglash va qadriyatlarni saqlash jarayonida yosh avlodni bilim, ma'naviyat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash zaruratini ilmiy va amaliy jihatdan asoslash dolzarb masala sifatida e'tirof etiladi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda aholining 60 foizdan ortig'ini yoshlar tashkil etadi, bu esa jamiyatning istiqboli yosh avlodning tarbiyasi va dunyoqarashiga chambarchas bog'liq ekanligini ko'rsatadi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, milliy qadriyatlarga asoslangan ta'lim yoshlarning ijtimoiy-madaniy muvozanatini ta'minlashda hal qiluvchi o'rin tutadi. Xususan, o'quvchilar ko'rish va eshitish vositasida ma'lumotning 60 foizgacha o'zlashtirishi mumkinligi aniqlangan. Shu sababli, tarixiy materiallarni amaliy vositalar orqali namoyish etish va ularni hayotiy misollar bilan boyitish milliy tarbiyaga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

Prognozga ko'ra, milliy qadriyatlarni yoshlarga singdirishning innovatsion usullarini kengaytirish bilan 2030-yilga kelib ma'naviy salohiyati yuqori, milliy o'zligiga ega bo'lgan avlodning shakllanishi kutilmoqda. Ushbu jarayonda oilalar, ta'lim muassasalari va davlat tashkilotlari o'zaro uzviy hamkorlikda ishlashi talab etiladi, chunki milliy tarbiya jamiyat taraqqiyotining asosiy poydevori hisoblanadi.

Tarix darslarida mavzuning mohiyatini ochib berish barobarida o'quvchilarni milliy mafkura g'oyasi asosida tarbiyalashning samarali yo'llari ishlab chiqilishi kerak bo'ladi. Shundagina maktab ta'limi yordamida o'quvchini g'oyaviy jihatdan chiniqtirishimiz mumkin. Umumiy qilib aytadigan bo'lsak, insonparvarlik -

ijtimoiy harakat doirasida kishilarda, turli millat vakillariga mehr - muruvvat hissini tarkib toptirish, adolatsizlik, tengsizlik, tekinxo'rlik, vijdonsizlik, odobsizlik, yot ta'limotlar ta'siriga tushish kabi hatti - harakatlarga muhosasizlikni shakllantiradi. Insonparvarlik g'oyasining barcha qirralari, milliy an'analarimiz bilan birga turli qoida, tushuncha va fikrlar tizimi sifatida o'z ifodasini topgan. Umumta'lim maktabi tarix darslarida o'qitish, ta'lim berish ishlari ana shu g'oyaviylik asosida bo'ladi. Insonparvarlik tarbiyasi shaxsning sub'ektiv istagi bo'lmay, balki maktab amaliy ishining talabiga aylanadi. Insonparvarlik g'oyasini o'quvchilarda shakllantirish, tarbiyalash tarix fanlarini o'qitish jarayonida amaliy tus olishi muhim sanaladi. Insonparvarlik tarbiyasini tarix o'qitish jarayonida shakllantirishning o'zi ham bir qancha ruhiy jarayonlar orqali kechishi mumkin. Bu o'rinda ong markaziy masala bo'lib qoladi va insonparvarlik g'oyasini anglash, tasavvurlar orqali idrok etish bir qancha mexanizmlar bilan bog'liq. Tarix fani o'qituvchisi o'quchi yoshini hisobga olgan xolda darsni rejalashtiradi.

Yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, darslarni shu tarzda tashkil etish pedagogdan kattagina mahorat talab etadi. Zamonaviy dars usullarining barchasi ham biror muammo yoki faoliyatni o'zaro munozara, muloqot orqali tinglovchiga yetkazadi. Tashkil etiladigan tarix darsi muzey ashyosi bilan jihozlansa, bu nafaqat mavzuga qiziqishni orttiradi, balki bilim oluvchi keyingi mavzuga doir manba, yoki ashyo izlashga o'qituvchiga yordam berishi ham mumkin. Bilamizki, o'quvchi eshitish jarayonida 20 - 30 % o'zlashtirsa, ko'rish va eshitish orqali 50 - 60 % o'zlashtirishi mumkin. Demak, ashyoni bevosita ko'rgazmali tarzda namoyon etish imkoni bo'lmagan taqdirda, o'qituvchi ashyo haqida ma'lumot berish bilan birga uning rasmi, yoki mazkur ashyo saqlanadigan joy xususida to'xtalib o'tishi, yoki bo'lmasa, milliy muzeylarimizda shunga o'xshash qanday osori-atiqalar borligi xususida hikoya kiritishi lozimdir.

Biz insoniyatning o'tmish tarixini o'rganganimizda uni sobiq sovetlar davrida hukmron bo'lgan g'oya, ya'ni tarixni sinfiy kurashlar nuqtai nazaridan talqin etishlardan yoki noo'rin bo'rttirib ko'rsatishlardan saqlanishimiz zarur. Chunki, "Biz xalqni nomi bilan emas, balki madaniyati orqali bilamiz, tarixning tag - tomirigacha nazar tashlaymiz". Binobarin, haqqoniy tarix dillarga hayot qonini quyuvchi, tillarga so'z baxsh etuvchi, saltanatlarni qayta yaratuvchi, o'tib ketgan asrlar silsilasini butun hayajonlari, egalari bilan ko'z o'ngimizda namoyon etib, hayotimiz sarhadlarini kengaytiruvchi mo'jizadir. Uning ma'naviy qudrati ila biz barcha kechmish zamonlarning odamlariga hamdamu hamnafas bo'lamiz, ular bilan goh suyib, goh kuyib, dilimizni rag'batlantiruvchi, hislarimizga ozuqa beruvchi turli voqealar, ajabtovur fe'l - atvorlar dunyosiga oshno bo'lamiz. Yoshlarda mavkuraviy dunyoqarashini mustahkamlashda muzeylar amaliy vosita bo'lib xizmat qiladi. Bugunni ertangi kun bilan chambarchas bog'lab turuvchi

ko'prik sanalغان muzeylarimiz faoliyatida ham ayrim muammolar yo'q emas. Bugun yoshlar oldidagi dolzarb mamalalardan yana biri, muzeylarimiz zahirasini boyitish uchun amaliy san'at asarlarini yig'ish, ulardagi nodirlik, noyoblik, xolisiylik, tarixiylik jihatlarini o'rganib chiquvchi mutaxassislarni ko'paytirish masalalaridir. Biz ham ajdodlarimiz kabi avlodlarimizga munosib meros qoldirmog'imiz darkor. Zero, I. Karimov ta'kidlaganidek, "Farzandlarimiz kelajak avlodlar bizdan shu o'lkani shu muqaddas zaminni yana ham boy kuchli va qudratli holatda qabul qilib olishlari uchun, biz buyuk ajdodlarimizga nisbatan qanday minnatdorchilik tuyg'ularini his etayotgan bo'lsak, o'g'il - qizlarimiz, kelajak avlod ham bizga nisbatan shunday minnatdorchilik tuyg'ularini his etishlari uchun lozim bo'lgan hamma ishni qilish bizning fuqarolik burchimizdir."

Aynan ana shu o'rinda insonparvarlik, mehr - shafqat tuyg'usini bolada singdirish maqsad kilib tashkil etilajak darslarimiz qo'l keladi.

Maktab tarix darslarida o'qituvchi asosan, jahon tarixi fanini o'qitishda O'zbekiston tarixini jahon mamlakatlari bilan taqqoslagan holda yoritish, O'zbekiston tarixi voqealarini bosqichma - bosqich, ya'ni izchillikka rioya qilgan holda ochish, xususan, davr va zamon ruhini berish hamda mustaqil O'zbekistonning istiqboldagi taraqqiyotini ko'zda tutgan holda bayon etishga harakat qiladi. Tarix fanini insonparvarlashtirish masalasiga jiddiy e'tibor berib, tarix faqatgina qarama - qarshi sinflar kurashidagina iborat emasligini, umuminsoniy qadriyatlar asosida o'zaro totuvlikka, bir - birlariga yordam berishga, tinch va osoyishta yashash taraqqiyotning garovi ekanligiga o'quvchini ishontirishga erishadi. Yurtimiz tarixining maftunkor, boy go'shalarining asosiy qismi Buyuk ipak yo'li ustidagi ilm-fan, hunarmandchilik, madaniyat taraqqiy etgan makonlardan iborat ekanligi xususida yangi bilimlar beradi.

O'rta maxsus ta'lim bosqichida o'qitiladigan tarix fani esa ushbu jarayonni ancha mukammal, ya'ni yoshlarni kasbga yo'naltirishga xizmat qiladigan, eng oliy tuyg'u - insoniylik tuyg'usini his etishga xizmat qiluvchi dars sifatida tashkil etiladi.

Ajdodlarimiz ma'naviy merosidan kuch olib, umumbashariy tajribalar asosida shaxslarni tarbiyalash oson ish emas, albatta. Tarix darslarida birgina bobokalonimiz Sohibqiron Amir Temur bebaho ma'naviy merosini o'rgatish nafaqat bilim oluvchilar, balki bilim beruvchilardan ham yillar mobaynida xalqimiz ma'naviy merosini jiddiy o'rganishlarini talab etadi. Bugun mamlakatimiz tarixiga yer yuzi qiziqayotgan bir paytda dunyo xalqlari tarixini o'rganishga yangicha yondashmoqdamiz. "...Zamon talabi shuki, professor va o'qituvchilar o'zlarida mavjud bilim va saviya bilan cheklanib qolmasdan, balki xorijiy mamlakatlar tajribasini qunt va sabot bilan o'rganib, mag'zini chaqib, undan keyin o'z talabalariga saboq berishlari lozim."

Jahon tarixidan Hindiston, Eron, Iroq, Turkiya, butun G'arb va Sharqni o'rganar ekanmiz, qaysi mamlakatdan Sohibqiron ma'naviyati izini izlamalik mumkin. Pokistonlik A.Doniy Amir Temur tarixini Hindiston, Pokiston, Eron, Afg'oniston, Angliya, Amerika, Yaponiya, ayniqsa Kembrij universitetlari kutubxonasiidan o'rganganini aytadi.

Xulosa

Yoshlarni milliy qadriyatlarga sodiqlik ruhida tarbiyalashda tarix ta'limi muhim omil bo'lib, u yoshlarning ongida milliy g'urur, o'zlikni anglash va vatanparvarlik his-tuyg'ularini shakllantirishga yordam beradi. Shu bois, tarix fani faqat bilim beruvchi emas, balki tarbiyaviy yo'nalishda ham faol ishlashi kerak. Bu esa kelajak avlodning milliy qadriyatlarga sodiq va mas'uliyatli fuqarolar bo'lib voyaga yetishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **O'zbekiston tarixi:** Hoshimov, B. (2010). *O'zbekiston tarixi: Asosiy bosqichlar va voqealar*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
2. **Jadidchilik harakati:** Nizomov, M. (2015). *Jadidchilik harakati va uning o'zbek millatidagi o'rni*. Toshkent: Sharq.
3. **Madaniyat va adabiyot:** Karimov, I. (2018). *O'zbek adabiyoti: Tarixiy jarayonlar va tendensiyalar*. Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi.
4. **Ta'lim islohotlari:** Abduraxmonov, Sh. (2020). *O'zbekiston ta'lim tizimining rivojlanishi: Tarix va bugun*. Toshkent: O'zbekiston Ta'lim vazirligi.
5. **Ijtimoiy tadqiqotlar:** Ergashev, F. (2021). *O'zbekiston ijtimoiy tuzilishi va o'zgarishlar*. Toshkent: O'zbekiston Jamiyatshunoslik instituti.
6. **Milliy o'zlik:** Sultonov, R. (2019). *O'zbek milliy identiteti: Muammolar va echimlar*. Toshkent: Fan va texnologiya.